

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 ก่อนการปฏิรูปการศาลประเทศไทยใช้หลักจารีตนครบาล เป็นวิธีพิจารณาความอาญา โดยถือหลักว่าผู้ถูกกล่าวหาจะถูกสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้กระทำ ความผิดจนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกระทั่งเกิดการไล่ล่าอาณานิคมจากชาติตะวันตก จึงยกเป็นข้ออ้างไม่ให้คนของตนหรือที่อยู่ในบังคับของตนที่ทำผิดรับการพิจารณาพิพากษาของ ศาลไทย เพราะระบบการพิจารณาความอาญาของไทยในสมัยนั้นใช้ระบบการแสวงหาความจริง โดยใช้วิธีทรมานร่างกาย เพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ซึ่งชาวตะวันตกเห็นว่าการใช้วิธีดังกล่าวเป็นการ ทารุณโหดร้าย จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการยกเลิกวิธีการแสวงหาความจริงตามจารีตนคร บาลและมีการตรากฎหมายที่เกี่ยวข้องขึ้นมาใช้บังคับอันเป็นหลักการในการพิจารณา อันได้แก่ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความ มีโทษใช้ไปพลางก่อน ร.ศ. 115 กฎหมายลักษณะอาญา ร.ศ. 127 และพระราชบัญญัติลักษณะพยาน ร.ศ. 113 โดยมีหลักในการคุ้มครองสิทธิของจำเลยในการ พิจารณาคดีอาญา และได้รับการพิจารณาคดีตามหลักการว่าจะต้องสันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ถูก กล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์

แต่ขณะนั้นยังไม่ปรากฏแนวคิดเกี่ยวกับการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและ จำเลยโดยรัฐในขณะนั้นมีเพียงแต่บทบัญญัติในการคุ้มครองบุคคลซึ่งตกเป็นผู้ถูกกล่าวหา หรือ จำเลยในคดีอาญา อาทิเช่น หลักการในการสันนิษฐานว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยต้องเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีการพิสูจน์ได้ว่าผู้นั้นกระทำความผิดจริง สิทธิในการให้การหรือไม่ให้การของจำเลย ระยะเวลาในการควบคุมของผู้ต้องหาการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องคำพิพากษาให้ประ พหารชีวิตและ ในส่วนที่เกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือแก่จำเลยนั้น มีการบัญญัติเกี่ยวกับการให้ศาลตั้งทนายความ ให้ในกรณีที่จำเลยไม่มีทนายความแต่ยังไม่มีการบัญญัติเกี่ยวกับการให้ความช่วยเหลือแก่จำเลย ในคดีอาญาในลักษณะของการชดเชยความเสียหายโดยรัฐในขณะนั้นแต่ประการใด จำเลยที่ได้รับ ความเสียหายและศาลพิพากษาว่าไม่มีความผิดต้องดำเนินการเพื่อฟ้องร้องดำเนินคดีจากเจ้าหน้าที่ ของรัฐด้วยตนเอง

จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 2536 ศาลฎีกาได้มีคำพิพากษาที่ 768/2536 ในคดีเซอร์รีแอน ดันแคน โดยได้พิพากษายืนตามคำพิพากษาของศาลอุทธรณ์ที่ได้พิพากษากลับคำพิพากษาของคำพิพากษาศาลชั้นต้นให้ยกฟ้องจำเลยที่ 2 จำเลยที่ 3 จำเลยที่ 4 เพราะจำเลยไม่ได้กระทำความผิดตามฟ้องทำให้มีการวิพากษ์วิจารณ์ในระบบกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยอย่างกว้างขวางทำให้นำไปสู่การเรียกร้อง ให้มีการปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยและให้มีระบบการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาในเวลาต่อมา

ในสังคมปัจจุบันเมื่อมีการกระทำความผิดทางอาญาเกิดขึ้นหน้าที่ในการดำเนินคดีโดยหลักแล้วจะตกอยู่แก่รัฐ ซึ่งรัฐจำเป็นต้องหาดุลยภาพระหว่างการจัดการกับอาชญากรรมโดยการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษอย่างมีประสิทธิภาพ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของบุคคลมิให้ถูกล่วงละเมิดจากการกระทำอันมิชอบของเจ้าพนักงาน ส่งผลให้กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในสมัยใหม่ นอกจากจะมุ่งเอาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษแล้วก็ยังได้ให้ความสำคัญกับการสร้างหลักประกันแก่สิทธิเสรีภาพของประชาชน ซึ่งรวมไปถึงการให้ความคุ้มครองต่อผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาด้วย ในอารยประเทศทั้งหลายในโลกไม่ว่าจะเป็นประเทศอังกฤษ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศฝรั่งเศส ประเทศเยอรมนี และประเทศญี่ปุ่น ก็ล้วนแต่มีบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาทั้งในรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

เมื่อพิจารณาในบริบทของประเทศไทยก็พบว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศไทยได้ดำเนินตามครรลองแห่งยุคสมัยมาเป็นเวลานาน แต่ในบางครั้งอาจพบว่าหลักการของกฎหมายที่สำคัญบางประการยังคงไม่ได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับนานาอารยประเทศ กล่าวคือ ในเรื่องการแสวงหาพยานหลักฐานเจ้าพนักงานมักมุ่งแสวงหาแต่พยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิดแก่ผู้ถูกกล่าวหาในคดีอาญาเท่านั้น โดยละเลยการแสวงหาพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาจนในบางครั้งทำให้บุคคลบางคนต้องตกเป็นจำเลยในคดีด้วยความผิดพลาด (Miscarriage of Justice) และนอกจากนั้นบุคคลากรในกระบวนการยุติธรรมมักมองข้ามความรู้สึกของผู้เสียหายที่เป็นผู้ที่ได้รับผลร้ายจากการกระทำความผิดนั้น โดยตรง มิใช่เป็นแต่เพียงบุคคลที่จะใช้เป็นพยานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยเท่านั้น¹

¹ สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. (2550). *การคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา*. เอกสารงานวิจัยมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เสนอสำนักงานที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. หน้า 1-2.

แนวความคิดเกี่ยวกับการจ่ายค่าความเสียหายให้แก่จำเลยในคดีอาญาที่เห็นว่าจำเลยในคดีอาญาที่ต้องสูญเสียอิสรภาพของตนเพราะถูกจองจำอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลหรือต้องโทษตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล เมื่อคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลอันถึงที่สุดว่าผู้นั้นไม่ได้กระทำความผิดหรือการกระทำของผู้นั้น ไม่เป็นความผิดควรได้รับค่าทดแทนในความเสียหายจากการที่บุคคลนั้นต้องสูญเสียอิสรภาพอันได้แก่ การสูญเสียสิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย การสูญเสียการประกอบอาชีพ ฯลฯ รวมทั้งบรรดาค่าใช้จ่ายต่างๆ อันเกิดจากการใช้จ่ายต่อสู้คดีของตน แต่แนวความคิดดังกล่าวไม่ปรากฏว่ามีการตรากฎหมายขึ้นรองรับบทบัญญัติดังกล่าว แต่ประการใด จนกระทั่งมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ที่ได้มีการบัญญัติถึงสิทธิของจำเลยไว้ จนมีการตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ขึ้น²

ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิกรณี ที่บุคคลตกเป็นจำเลยในคดีอาญาเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีหรือได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดดังกล่าวโดยบุคคลนั้นมีสิทธิได้รับความคุ้มครองและความช่วยเหลือที่จำเป็นและเหมาะสมจากรัฐและมีสิทธิได้รับค่าตอบแทนค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นหากเข้าเงื่อนไขตามที่กฎหมายกำหนด รัฐจะกำหนดแนวทางการจ่ายค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายที่จำเป็นแก่บุคคลดังกล่าวเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนซึ่งจากราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้ให้ความหมายของค่าทดแทนไว้ว่าเงิน ทรัพย์สิน หรือประโยชน์อื่นใดที่บุคคลนั้นมีสิทธิได้รับเนื่องจากการตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีและปรากฏคำพิพากษาถึงที่สุดโดยคดีนั้นเป็นคดีว่าจำเลยมิได้เป็นการทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด

การเยียวยาจำเลยที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดนั้น ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 โดยได้กำหนดการเยียวยาเป็นเงินเท่านั้น ซึ่งไม่ได้ครอบคลุมไปถึงคำว่า “ประโยชน์อื่นใดที่ผู้เสียหายมี

² สิริพันธ์ พลรบ. (ม.ป.ป.). *หน่วยที่ 13 เทียบอาชญากรรมและผู้บริสุทธิ์ในคดีอาญา*. (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก : <http://law.stou.ac.th/dynfiles/Ex.41716-13.pdf> [2560,15 มีนาคม].

สิทธิได้รับเพื่อตอบแทน ความเสียหาย” ตามที่พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลย ในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มาตรา 3 ได้บัญญัติไว้

บุคคลที่ได้รับ ความเสียหายจากการกระทำของเจ้าหน้าที่รัฐในกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญาถูกคุมขังเสียอิสรภาพทำให้ผู้ต้องหาที่ถูกคุมขังในระหว่างการสอบสวนหรือ จำเลยที่ปรากฏ คำพิพากษาถึงที่สุด ในคดีที่เป็นคดีว่าบุคคลนั้นมิได้เป็นการทำความผิดหรือการ กระทำของบุคคลนั้น ไม่เป็นความผิดเสื่อมเสียชื่อเสียง เงินที่รัฐจ่ายให้นั้นไม่สามารถเยียวยาชื่อเสียง ที่เสียไปได้ทั้งหมดดัง เช่น คดีฆาตกรรมนางสาวเชอริแอน ดันแคน ซึ่งคดีนี้จำเลยถูกศาลพิพากษา ประหารชีวิต บางคนต้องเสียชีวิตระหว่างถูกคุมขังและระหว่างต่อสู้คดีต้องสูญเสียอิสรภาพขาด โอกาสในการประกอบอาชีพ และต้องเสียค่าใช้จ่ายต่างๆ เป็นจำนวนมากกว่าความจริงจะปรากฏว่า บุคคลที่ถูกดำเนินคดีมิได้เป็นผู้กระทำความผิดผู้ตกเป็นผู้ต้องหาหรือจำเลยต้องสูญเสียอิสรภาพเสีย ค่าใช้จ่ายในการต่อสู้คดีเสียชื่อเสียงและถูกไล่ออกจากงาน

สิทธิที่จะได้รับการเยียวยาตามกฎหมายดังกล่าวข้างต้น มีทั้งส่วนที่เกี่ยวกับ ความรับผิดชอบละเมิดที่ผู้เสียหายหรือจำเลยอาจเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้ที่ทำให้ตน เสียหายตามสภาพที่เป็นจริง และส่วนที่เป็นหลักการสงเคราะห์ช่วยเหลือที่ผู้เสียหายหรือจำเลยควร ได้รับจากรัฐในฐานะที่เป็นรัฐสวัสดิการ (Social Welfare) เมื่อบุคคลดังกล่าวไม่มีโอกาสได้รับการ บรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น หลักการที่บุคคลจะได้รับความช่วยเหลือจากรัฐถือเป็นเรื่องใหม่ สำหรับสังคมไทย และขึ้นอยู่กับนโยบายทางสังคมของรัฐ นอกจากนี้ยังจะต้องอาศัยกฎหมายวาง หลักเกณฑ์การรับรองสิทธิของบุคคลเพื่อให้เกิดความชัดเจนและเป็นธรรม และเป็นภารกิจของรัฐ ที่ต้องจัดระบบอำนวยความสะดวกให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้สามารถแก้ไขความเดือดร้อนของ ประชาชนที่เกี่ยวข้องและเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคมให้เกิดขึ้นได้โดยเร็ว จึงเป็นการสมควร ที่จะต้องทำการศึกษาคิดตามผลที่เกี่ยวข้องกับการบังคับใช้กฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการ เยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายในคดีอาญา

จากข้อเท็จจริงดังกล่าวผู้วิจัยเห็นความสำคัญของการเยียวยาความเสียหายให้จำเลย โดยวิธีอื่นที่นอกเหนือจากการเยียวยาด้วยเงินที่ไม่สามารถทดแทนหรือบรรเทาความเสียหาย ด้านชื่อเสียงหรือหน้าที่การงานที่สูญเสียไปได้ถึงขนาดกลับสู่ฐานะเดิมของผู้ที่ได้รับความเสียหาย เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดนั้นๆ การวิจัยครั้งนี้จะทำให้ทราบถึงความสำคัญ และแนวทางการเยียวยาในรูปแบบอื่นที่มีใช้ตัวเงินและตรงกับความเสียหายที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นการ

เยียวยาที่มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามที่รัฐธรรมนูญได้มีการคุ้มครองสิทธิเพิ่มความเชื่อมั่นและความศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมโดยศึกษาสภาพปัญหาแนวทางการแก้ไข เฉพาะกรณีความเสียหายเกิดกับข้าราชการ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาความเสียหายเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดโดยมิใช่เงิน
2. เพื่อวิเคราะห์กระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่และการเยียวยาความเสียหายโดยมิใช่เงิน
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางการเยียวยาความเสียหายให้กับจำเลยผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดโดยมิใช่เงิน

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ศึกษาการเยียวยาความเสียหายโดยมิใช่ตัวเงินเน้นเฉพาะกรณีข้าราชการ ในกรณีจำเลยที่ได้รับความเสียหายด้านชื่อเสียงและด้านการทำงานเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดการศึกษาวิจัยจะใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้อง คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 รวมถึงกฎกระทรวง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ และอัตราในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ประกอบกับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551

1.4 สมมติฐานของการศึกษา

พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2559 ไม่มีความชัดเจนในแนวทางปฏิบัติสำหรับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดและเยียวยาความเสียหายที่มีมิใช่ตัวเงิน เช่น เยียวยาด้านชื่อเสียง เยียวยาด้านหน้าที่การงาน โดยควรมีการแก้ไขเพิ่มเติม ทำให้ผู้เสียหายที่เกิดจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดได้รับการเยียวยาที่ตรงกับความต้องการมากยิ่งขึ้น

1.5 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาแบบวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และวิเคราะห์ (Analytical Research) ควบคู่ไปโดยผู้วิจัยจะค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เช่น ผลงานทางวิชาการ วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย เอกสาร สำเนา บทความ เอกสารเผยแพร่ หน่วยงานราชการ ระเบียบปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง หนังสือ ตำรา วารสารต่างๆ ทั้งไทยและต่างประเทศ คำพิพากษาของศาล และข้อมูลต่างๆ จากอินเทอร์เน็ต

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทราบถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเยียวยาความเสียหายเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ผิดพลาดโดยมิใช่เงิน
2. ทราบถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่และการเยียวยาความเสียหายโดยมิใช่เงิน
3. ทราบถึงแนวทางการเยียวยาความเสียหายให้กับจำเลยผู้ที่ได้รับความเสียหายเนื่องจากกระบวนการยุติธรรมที่ผิดพลาดโดยมิใช่เงิน